

Απόστολος Πιερρής

ΚΑΤΑΝΤΙΕΣ!

Το καθεστώς κατοχής στην χώρα συνεχίζει το αποτρόπαιο έργο του. Το τέλος του ήγγικεν. Το ζήτημα είναι πως η κοινωνία των δημιουργών να μην χρεωθεί το φρικτό του αναπόδραστο τέλος. Και υπάρχει τρόπος και εκείνο να ριχτεί στα απόβλητα της ιστορίας και η κοινωνία να βγει κερδισμένη- οδός σοφίας.

Σήμερα, για αντίστιξη, θα μιλήσω για τα πολιτιστικά. Δυο πολύ διαφορετικές πρόσφατες εκδηλώσεις στη θερινή Πάτρα, μια μουσική και η δεύτερη θεατρική, επιδεικνύουν αφειδώς την πολιτιστική παθογένεια του ΝεοΕλληνικού εκτρώματος και βοηθούν στη διάγνωση των αιτίων που κρατάνε τον πολιτισμό της χώρας σε κατάσταση ταπεινωτικής μιζέριας. Με μια λέξη τα κύρια αίτια είναι το εξής έν εν τρισίν: περιθωριοποίηση και εξόντωση του άξιου, προβολή του μέτριου, ενθάρρυνση και καλλιέργεια της χαμοσύνης.

(Α)

Η Αλίκη στην Χώ ρα των Θαυμάτων

Ή

Πώ ς να χαλάσης κάτι καλό

Έχω διακηρύξει ότι το καλύτερο με μεγάλη διαφορά που έχει ο «Μητροπολιτικός» Δήμος

στον τομέα των τεχνών εν γένει είναι η Ορχήστρα Δωματίου. Και σωστά θέλησαν να την αξιοποιήσουν στα πλαίσια ενός υποβαθμισμένου και αξιοθρήνητου «Διεθνούς Φεστιβάλ» (!). Αλλά λείπει ο Νους, κι έτσι αρχίζουν ευθύς τα προβλήματα.

Ένα προσόν που κάνει την Ορχήστρα να διακρίνεται σε εθνικό, και να μπορεί να σταθεί σε διεθνές, επίπεδο είναι ο εξαιρετικός συντονισμός της, κάτι που, όταν δουλεύει σκληρά και σωστά, παράγει ιδιαίτερα στιλπνό και εύτονο ήχο. Και αυτόν ακριβώς τον ήχο θόλωσαν και εκείνο το πλεονέκτημα ακύρωσαν στη συναυλία που έγινε, αναμιγνύοντας την Ορχήστρα με μέλη της Ορχήστρας ΕΡΤ, κεραυνύοντας δυο ανομοιογενή σύνολα. Το αποτέλεσμα απαράδεκτο: ξαναγυρίσαμε από επιλογή ανοησίας στον επαρχιώτικο ΝεοΕλληνικό ήχο κλασσικής μουσικής.

Θέλησαν βέβαια με αυτήν την μείξη να κάνουν μια πλήρη Συμφωνική Ορχήστρα αντί της Ορχήστρας Δωματίου. Έστω λοιπόν. Αλλά για να παίξουν τι; Τέτοιες ριψοκίνδυνες συγκράσεις αποτολμώνται για κάτι μεγάλο ή σπουδαίο ή ειδικό κατά νου. Φερ' ειπείν μια συμφωνία του Beethoven ή του Bruckner, ή το ποίημα της έκστασης του Scriabin ή την Ιεροτελεστία της Ανοιξέως του Stravinsky. Όχι δα για τους χορούς του Rachmaninov! Αν διαλέξεις αυτούς θα πρέπει να προσφέρεις μια μοναδική εκτέλεση. Κι εδώ ο ήχος ήταν ερασιτεχνικός. Χανόταν το όποιο ερμηνευτικό ενδιαφέρον, που άλλωστε δεν πολυδιέκρινα.

Αλλά και όταν στο πρώτο μέρος η Ορχήστρα έχυσε τον άκρατο οίνο της, η επιλογή του έργου (οι «Μεταμορφώσεις» του Richard Strauss) αδίκησε αυτήν και τον νεαρό μαέστρο. Η Ορχήστρα μεν δεν έδειξε ώριμη να εκτελέσει το έργο, σαν να μην ήξερε τι έκανε. Και η Διεύθυνση δε δεν έπειθε ότι είχε κατανοήσει το κομμάτι σε μια ενιαία σύλληψη που θα εξηγούσε το τι γινόταν κάθε στιγμή. Έλειπε η μορφή.

Άλλωστε όταν έχεις να κάνεις με έρημο μουσική σαν την Δημοτική «Μητρόπολη» και θέλεις να καλλιεργήσεις κριτήρια, δεν επιλέγεις τέτοια έργα και αποφεύγεις την περίοδο των αρχών του 20ου αιώνα! Αυτά χρειάζονται μια έντονη παρακαμιακή καλλιέργεια και αισθητικό στόμωμα σε εκτέλεση και ακροατές!

Ο νέος Μποτίνης έχει δώσει επανειλημμένα δείγματα γραφής. Είναι ένας μεθοδικός, άρτιος και πολλά υποσχόμενος νεαρός μαέστρος. Ό,τι έγραψα παραπάνω μόνο εν μέρει τον αφορούν. Νομίζω ότι υπέφερε εκείνο το βράδυ.

(B)

Το Κωμικό και το Γελοίο:

Η «Λυσιστράτη» ως φάρσα τσίρκου

Οι παραστάσεις της αρχαίας κωμωδίας στο ΝεοΕλληνικό παραλήρημα της Χαμοσύνης είναι κωμωδίες δευτέρου βαθμού, γελάς με το πώς τις παίζουν. Από άλλη άποψη βέβαια είναι τραγωδία το τι γίνεται, αλλά πάλι επειδή η τραγική μοίρα τους είναι του ΝεοΕλληνισμού,

είναι κι αυτή κωμική. Μοίρα μεν, κωμική δε! Να η ουσία του εκτρώματος.

Επί του προκειμένου, μιλάω για την παράσταση της «Λυσιστράτης» του Αριστοφάνη. Την είδα επειδή ήταν καλή η ιδέα να μαζευτούν οι καλύτεροι κωμικοί μας και να την παρουσιάσουν παίζοντας και τους γυναικείους ρόλους άντρες ηθοποιοί, όπως στην αρχαιότητα.

Στη Λυσιστράτη ο Αριστοφάνης, ώριμος πια, έχει μεγάλο οίστρο. Βάζει τα δυνατά του, γιατί κάτω από ένα εκπληκτικό εύρημα και μια εκτυφλωτική μορφοποίησή του, υπόκειται ένας βαρυσήμαντος πολιτικός στόχος. Το Αθηναϊκό Imperium συγκλονίζεται συθέμελα. Η καταστροφή της Σικελικής Εκστρατείας πέραν της καθ' εαυτής μείζονος ήττας και των αλυσιδωτών συνεπειών της, έχει υποσκάψει αυτήν τη στρατηγική στόχευση της Αθήνας. Η στρατιωτική αποτυχία και στρατηγική παράλυση προκαλεί γεωπολιτική αποσταθεροποίηση. Στο εσωτερικό της Αθήνας η πολιτική αναστάτωση οδηγεί σε πολιτειακή μεταβολή. Η Ολιγαρχική Παράταξη αναλαμβάνει την εξουσία (το κίνημα των 400). Δηλούμενος σκοπός της είναι αφ' ενός η επαναφορά της λεγομένης «Πατρίου Πολιτείας» και αφ' ετέρου ο τερματισμός του Πελοποννησιακού Πολέμου. Επιχειρεί συνεννόηση με τη Σπάρτη για τη σύναψη Συνθήκης Ειρήνης στο πρότυπο της Ειρήνης του άλλου μεγάλου Ολιγαρχικού, του Νικία, μια δεκαετία πριν. Αλλά η Σπάρτη ευρίσκεται σε δυναμική υπερίσχυσης και επιζητεί τουλάχιστον την επίτευξη καλύτερων όρων από μια «Ειρήνη χωρίς Νικητές και Ηττημένους» (όπως επιχειρήθηκε χωρίς αποτέλεσμα στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο). Η αποτυχία των διαπραγματεύσεων, η χαλαρή διεξαγωγή των πολεμικών επιχειρήσεων και η αντίδραση κατά της ειρήνης του Δημοκρατικού Κόμματος, συν τη λαϊκή δυσφορία για την Ολιγαρχική Μεταπολίτευση, ανάβει τον επαναστατικό πυρσό με το Στρατιωτικό Κίνημα στη Σάμο υπό την καθοδήγηση του Αλκιβιάδη. Το νέο καθεστώς καταρρέει και τα πράγματα επανέρχονται στη φυσική και μοιραία πορεία τους.

Ο κλασσικά «αριστοκρατικός» Αριστοφάνης με την τεράστια δημοτικότητα, δέκειτο ευνοϊκά προς την Ολιγαρχική Παράταξη, τις παραδοσιακές αξίες και ιδεολογία της και τη φιλειρηνική εξωτερική πολιτική της. Θα καλωσώρισε και την Ολιγαρχική Μεταπολίτευση των 400. Με τη «Λυσιστράτη» αναλαμβάνει να γελοιοποιήσει την επιμονή στον πόλεμο υπέρ της Αθηναϊκής Ηγεμονίας υπό τις διαμορφωθείσες συνθήκες. Την άσχημη τροπή του πολέμου καταλογίζει στις πολιτικές που άσκησαν οι αρχηγοί της Δημοκρατικής Παράταξης και επιχειρεί να φουντώσει και να εκμεταλλευτεί τη λαϊκή δυσαρέσκεια για την εξελισσόμενη Αθηναϊκή δυσπραγία στη συνέχιση του πολέμου. Η «Λυσιστράτη» θέλει βασικά να βοηθήσει την Ολιγαρχική απόπειρα ειρήνευσης και συνδιαλλαγής με τη Σπάρτη. Το αμίμητο εύρημα γύρω από το οποίο πλέκεται η κωμωδία έγκειται στην επανάσταση των γυναικών κατά της Αθηναϊκής Δημοκρατίας των πολιτών-ανδρών. Οι γυναίκες ήταν σημειωτέον μη-πολίτες. Αντιπροσωπεύουν, μπορούμε να φανταστούμε, και τους μετοίκους, επίσης μη-πολίτες, οι οποίοι είχαν στα χέρια τους σημαντικό μέρος της οικονομικής δραστηριότητας του κράτους. Τα συμφέροντά τους είχαν αλλάξει προσανατολισμό, από το κέρδος που απέφερε η ηγεμονική στρατηγική των Αθηνών μέσω του πολέμου στη ζημιά που προκαλούσε η παράταση ενός μέχρι τότε τουλάχιστον αβέβαιου και πάντως μακρού πολέμου. Ακόμη και οι δούλοι (μη-πολίτες κατ' εξοχήν) υπέφεραν από τη διαρκή λεηλασία της Αττικής γης.

Οι γυναίκες λοιπόν (και όλοι οι μη-πολίτες), υπονοεί ο Αριστοφάνης, είναι στο πλευρό της Ολιγαρχικής Επανάστασης – εκφράζονται από το πνεύμα της. Κατηγορούν την κακοδιαχείριση του Αθηναϊκού Δήμου. Και κόβουν τη στρόφιγγα της χρηματοδότησης των ανόητων έργων της Δημοκρατίας για τη συνέχιση του πολέμου, καταλαμβάνοντας και

ασφαλιζοντας την Ακρόπολη.

Το κωμικό ισοδύναμο της πολιτικής αυτής στέρησης χρημάτων είναι η αποχή από της σεξουαλικής πράξης με τους άντρες-πολίτες. Οι γυναίκες στερούν τα χρήματα από τον Δήμο, στερούν τον έρωτα από τους πολίτες. Συνεννοούνται και με τις Σπαρτιάτισσες και τις Θηβαίες για παράλληλη δράση.

Η κωμωδία βρίθει πολιτικών μηνυμάτων. Όπως όταν προτρέπει να τα βρουν κατ' ευθείαν Αθήνα και Σπάρτη (έστω και η Θήβα μαζί, ισχυρή γείτων της Αθήνας και σύμμαχος της Σπάρτης), αγνοώντας τους εκατέρωθεν συμμάχους και τα συμφέροντά τους και μιλώντας περιφρονητικά γι' αυτούς. Ή όπως όταν διδάσκει πώς να αντιμετωπισθούν οι αμοιβαίες διεκδικήσεις Αθήνας και Σπάρτης κατά τη σύναψη της Συνθήκης Ειρήνης: η Πύλος να αποδοθεί στη Σπάρτη, ο Εχινούς με τον Μαλιακό Κόλπο και τα Μακρά Τείχη των Μεγάρων στην Αθήνα. Πρόκειται βασικά από γεωπολιτική άποψη για την ιδέα μιας νέας ισορροπίας ενός διπολικού συστήματος. Φυσικά νεκραναστάσεις δεν γίνονται στην ιστορία. Αλλά αυτή ήταν η φαντασίωση των Ολιγαρχικών στην Αθήνα των τελών του 5ου αι. Αντιθέτως στη ρεαλιστική Σπάρτη δεν φαίνεται να είχε κάποια υπολογίσιμη ισχύ ένα αντίστοιχο ρεύμα πολιτικής και ιδεολογίας.

Η «Λυσιστράτη» έχει ένα πολύ σοβαρό σκοπό και μια άκρως κωμική υπόθεση. Και πρώτον θεμελιώδες υστέρημα, τη διαλεκτική μεταξύ των δυο η παράσταση ούτε που υποψιάστηκε. Και ενώ συνήθως στη δυσδαίμονα Νέα Ελλάδα τα πάντα πολιτικοποιούνται, εδώ που χρειαζόταν η πολιτική διάσταση, αποφεύχθηκε ή μάλλον εξευτελίστηκε σε κοινοτυπίες και τετριμμένα, σε πολιτική του γυναικωνίτη. Ίσως επειδή το θέμα έκαιγε και πόναγε.

Και δεύτερον μέγα. Τα θρηνητικά, αξιολύπητα και φοβερά στην Τραγωδία - τα γελοία και χλευαστικά και χυδαία στην Κωμωδία - τα ηρωικά και φρικτά στο Έπος - και τα αντίστοιχα στα λοιπά λογοτεχνικά είδη όπως τα παθητικά και εκστατικά στον Διθύραμβο - - με μια λέξη η ιδιάζουσα κατ' είδος λογοτεχνική ύλη, πλάθεται σε μια εκπάγλου κάλλους τελειότητα μορφής κι έτσι έχουμε τραγικό όγκο και όχι απλώς ένα φρικτό και αξιοθρήνητο συμβάν - ή κωμική υπεροχή και όχι απλώς κάτι γελοίο ή πρόστυχο κ.ο.κ. Ο γέλωας της κωμωδίας είναι κεκαθαρμένος, όπως ακριβώς ο έλεος και ο φόβος της τραγωδίας. Και η κάθαρση των παθών επιτυγχάνεται δια της υπερτελούς μορφής. Το κάλλος δεν προκαλεί μόνον ηδονή, αλλά και κάθαρση και απόσταξη και «εξαύλωση». Δείτε και μόνον τα εξάισια λυρικά μέλη Αθηναίων και Λακώνων με τα οποία τελειώνει το έργο για το οποίο μιλάμε. Αυτό το ουσιώδες και θεμελιακό ούτε που το ψυχανεμίστηκε η παράσταση. Και έτσι ελαφρά τη καρδία και λακκοπρωκτιώσα έπαιξε μια φαρσοκωμωδία κατάλληλη για σχολικές εξετάσεις ή συνοικιακά δρώμενα των αναρίθμητων θεατρικών ομάδων και πολιτιστικών συλλόγων της χώρας.

Μετά από τις δυο αυτές και καίριες γενικές πτώσεις της παράστασης δεν έχει κανένα νόημα να μπω στην επιμέρους κριτική. Η μετάφραση απλοϊκή και παιδική. Τα χορικά κακάσχημες ασκήσεις επαρχιακής σχολής χορού. Η σκηνοθεσία χαμένη, ανήξερη και ανήμπορη.

Η πλειάδα των καλών κωμικών υπεδήλωνε στον επαίοντα τι θα μπορούσε ίσως να είχε κάνει εν προκειμένω υπό σωστή και γνωστική καθοδήγηση. Κρίμα που ευτελίστηκε συμμετέχοντας σε αυτό το προστύχημα της καταπυγούνης.

[Δημοσιεύθηκε στον "ΗΜΕΡΗΣΙΟ ΚΗΡΥΚΑ" 31/8 και 1/9/2011]